

AZ ÁLLATOK, MINT ATÍPIKUS HAGYATÉKI TÁRGYAK

Magyar szabályozási dilemmák nemzetközi modellek tükrében

Sebők Melinda Judit*

1. Aktualitás

A kutatás során elemzésre kerül, hogy a hatályos magyar magánjogi jogszabályok és a kapcsolódó eljárási jogszabályok mennyiben képesek garantálni az örökhagyót túlélő állatok jóllétét, a ‘nyugvó hagyaték’ alatti felelősségi viszonyokat, a végintézkedési szabadság határait, valamint az örökösök felelősségkorlátozásának (*pro viribus* felelősség) és az állatvédelmi kötelezettségeknek a konfliktusát?¹ Ennek során összevetjük a Ptk.² dologi és öröklési jogi normáit a büntetőjogi és közigazgatási állatvédelmi szabályozással. A kutatás emellett kitekintő összehasonlító elemzést tartalmaz, bemutatva a német (BGB),³ az osztrák (ABGB)⁴ és különösen a svájci (ZGB)⁵ megoldásokra, amelyben az állat már elszakadt a kizárólagos dologi kategóriától.

2. A római jogi rabszolga-analógiától a ‘lelkendes’ lényig

A római jogban az állatok a *res* (dolgok) kategóriájába tartoztak, azon belül is a *res Mancipi* közé, amennyiben ígás- vagy teherhordó állatok voltak. Ebben a korszakban az állat jogi megítélése nem különbözött a rabszolgától vagy akár a szerszámtól: az örökhagyó halálával az állat, mint vagyontárgy szállt át az örökösre. Az örökös tulajdonjoga abszolút volt; az állat elpusztítása vagy sorsára hagyása nem vetett fel morális vagy jogi aggályt a közösség részéről, amennyiben az nem sértette más tulajdonát.

* PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7781-1599>

¹ Vékás Lajos: *Öröklési jog*. Budapest, Orac, 2026. 23–40. <https://doi.org/10.55413/193.A2600102.P0J>

² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.).

³ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB, Németország).

⁴ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB, Ausztria).

⁵ Schweizerisches Zivilgesetzbuch (ZGB, Svájc).

A 19. századi nagy kódexek, mint a francia *Code Civil*⁶ vagy az osztrák ABGB eredeti szövege is ezt a szemléletet tükrözte. Az állatokat mozgó dolgoknak (*res mobilis*) tekintették, és az öröklési jogi szabályokat (pl. a növedékjogot: az állat kicsinye a tulajdonost illeti) mechanikusan alkalmazták.⁷

A 20. század második felében a civilisztika szembesült azzal, hogy az állatok, főként a gerinces állatok biológiai értelemben nem azonosak egy tárggyal. Megkezdődött az úgynevezett ‘dologtalanítás’ folyamata. Magyarországon az 1959-es Ptk. még megreven dologként kezelte az állatot, amiből jelentős áttörést az állatvédelmi törvények hozták meg, amelyek közigazgatási korlátokat adtak a magánjogi tulajdonjog szabályainak. Az öröklési jogban az állatok speciális, gondozást igénylő mivolta már abban is megmutatkozott, hogy a korábbi szabályozás⁸ alapján a zár alá vételre nem alkalmas vagyontárgyakat a közjegyző egy megbízható személy gondozására bízhatta. Napjainkban hatályos hagyatéki törvény⁹ értelmében pedig a jegyző, illetve a közjegyző az eljárás megfelelő szakaszában biztosítási intézkedésként birtokba adást vagy birtokban hagyást rendelhet el az állat életének- és testi épségének védelmében.

A legújabb civilisztikai irányzatok (német, svájci, osztrák mintára) már túllépnek azon, hogy az állatot a személyek és a dolgok közötti köztes kategóriába helyezzük; ez a dologtalanítás (*Entsachlichung*) folyamata során létrejött státusz legkorábban az osztrák (ABGB, 1988) és a német (BGB 90a. §, 1990) jogrendszerekben jelent meg, mint önálló kategória, deklarálva, hogy az állatok nem dolgok, hanem külön törvények védelme alatt álló lények, akikre a dolgokra vonatkozó szabályokat csak *szubszidiáriusan*, a természetüknek megfelelő eltérésekkel kell alkalmazni. A svájci szabályozás (ZGB) ezen a ‘nem dolog’ státuszon is túllép, amikor az állat oszthatatlanságát és jóllétét tekinti elsődlegesnek az öröklési eljárás során. A modern öröklési jogi elméletek (pl. a svájci ZGB 2003-as módosítása után) már elismerik, hogy az állat nem osztható, azaz az állat esetében a közös tulajdon fenntartása az állatjóllét miatt kerülendő. Emellett az említett külföldi jogrendszerekben – így például a svájci végrehajtási és csődtörvény 92. cikke, az osztrák végrehajtási törvény 250. §-a, valamint a német polgári perrendtartás 811. §-a alapján – a kedvtelésből tartott állat kivételt képez a végrehajtás alól. Ez azt jelenti, hogy ezekben az államokban a társállat nem foglalható le a hagyatéki tartozások fejében, ami az öröklési jogi felelősség dogmatikáját is lényegesen árnyaltabbá teszi az ottani jogalkalmazásban.

⁶ Code Civil (Franciaország).

⁷ Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intéstitúciói*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012. 250–260.

⁸ Igazságügyi Minisztériumi rendelet a hagyatéki eljárásokról 6/1958. (VII.4.) IM rendelet 27. § d).

⁹ 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hety.) 32. § (1) bekezdésének c).

3. Az állat mint a hagyatéki: öröklésjogi státusz és állatvédelem

A klasszikus magánjogi dogmatika az emberen, mint a jogalanyon kívül minden mást a külvilág olyan részeként határoz meg, amely az ember uralma alá hajtható, azaz dolognak minősül. Ebben a kontextusban elengedhetetlen a jogalanyiség fogalmának dogmatikai tisztázása. A magyar polgári jogrendszerben a jogképesség – azaz az a képesség, hogy valaki jogok és kötelezettségek hordozója lehessen – kizárólag az embert (Ptk. 2:1. §) és a jogi személyeket illeti meg. Ebből a szigorú dogmatikai tényből egyenesen következik, hogy az állatok jogképesség hiányában jogviszonyoknak, illetve jogi eljárásoknak alanyai nem lehetnek, kizárólag azok tárgyai. Bár a modern állatvédelmi törekvések az állatot érezni képes lényként ismerik el, az öröklési és hagyatéki eljárás során az állat vitathatatlanul a jogviszony tárgyaként, vagyis a hagyatéki egy atipikus elemeként jelenik meg.

Az állatok jogi helyzete ezen a merev felosztáson belül az elmúlt évtizedekben jelentős fejlődésen ment keresztül, amelynek feszültsége leginkább az öröklési jogi szituációkban – azaz a tulajdonos halála esetén – válik tapinthatóvá.¹⁰ Az állatok jogi státusza kettős: a dologi jog tárgyai, ugyanakkor az állatvédelmi törvény elismeri azokat, mint 'érezni képes lényeket'. E szerint mi történhet az állattal a tulajdonos halála, azaz az örökség megnyílta és a hagyatéki átadása közötti *interregnum*¹¹ alatt? Az öröklési jogban az állat a hagyatéki aktívái közé tartozik. Értéke lehet: vagyoni érték (gazdasági haszonállatok) vagy érzelmi érték (kedvtelésből tartott állatok).¹² A magyar jog szerint az öröklés az örökhagyó halálának pillanatában a jog erejénél fogva (*ipso iure*) bekövetkezik, így a hagyatéki tárgyat képező állat dologi jogi értelemben egy pillanatra sem válik uratlanná, hiszen a tulajdonos személyében azonnal beáll a jogutódlás. Noha a tulajdonjog átszáll, a tényleges birtokbavétel időben elválhat a halál pillanatától, és a hagyatéki eljárás során többféle módon valósulhat meg. A birtokba lépés történhet az örökös által, de az állat jóllétének biztosítása érdekében a jegyző vagy a közjegyző biztosítási intézkedést (Htv. 32. § (1) bek. c) pont) is elrendelhet, amellyel az állatot egy jogcím nélküli birtokos gondozásába adhatja. Amennyiben öröklési jogi vita merül fel, az ideiglenes hatályú hagyatékatadó végzés alapján birtokba lépő örökös jogköre korlátozott: az állatot el nem idegenítheti és meg nem terhelheti, amíg a végzés teljes hatályúvá nem válik. Ez a szabályozási modell jelentősen eltér például az osztrák jogi megoldástól (*Einantwortung*), ahol az öröklés az elfogadó nyilatkozattól függ. Ebben a rendszerben a jogutódlás – az állam szükségképpen öröklését kivéve – a nyilatkozat megtételéig függőben marad, így a tulajdonosi állapot is bizonytalanabb a magyar *ipso iure* rendszerhez képest.

¹⁰ D. Horváth Vanessza: A hagyatéki részét képező állat jogi státusza a hagyatéki eljárás fényében, az állatvédelmi paradigmában való gondolkodás aktuális kihívásai a jogalkalmazásban. *Közjegyzők Közlönye*, 2025/1. <https://doi.org/10.66103/KK.2025.1.3>

¹¹ Köztes uralom.

¹² Az előszereteti érték (*pretium affectionis*) az az összeg, amellyel egy tárgy vagy vagyontárgy a tulajdonosának (esetleg az örökösnek) többet ér, személyes, eszmei vagy érzelmi okokból, mint a valós piaci, forgalmi vagy csereértéke.

3.1. Az állat, mint dolog kettőssége

Summa divisio, a klasszikus magánjogi dogmatika alapköve a személyek és a dolgok éles különválasztása, azaz ebben a kétszintű rendszerben a jogalany az, aki jogok és kötelezettségek hordozója lehet, míg a dolog a jogviszony tárgya, amely felett a jogalany uralmat gyakorol. Az állatok jogi helyzete ebben a bináris rendszerben vált vitatottá a 20. század végétől, amikor a társadalmi erkölcs és az etológiai ismeretek bővülése már nem tette lehetővé az állatok és a tárgyak azonos szinten történő kezelését.¹³

A magyar polgári jogi szabályozás, követve a római jogi tradíciókat, az állatokat alapvetően a dolgok kategóriájába sorolja. „Az állatokra a dolgokra vonatkozó szabályokat az örökösödési és egyéb polgári jogi viszonyokban a természetüknek megfelelő eltérésekkel kell alkalmazni.”¹⁴

Ez a megfogalmazás egyfajta jogdogmatikai kompromisszumként is felfogható. Elismeri, hogy az állat dolog, azaz birtokba vehető, átruházható, örökölheto, de a ‘természetüknek megfelelő eltérések’ kitétel kaput nyit az etikai és állatjóléti szempontoknak. Az öröklési jog szempontjából ez azt jelenti, hogy míg egy tipikus ingó dolog (pl. egy aranyóra) esetében a dolog természete megengedi a raktározást vagy a használaton kívül helyezést, addig egy élő állat esetében a tulajdonosi jogköröket korlátozzák az állat jólétéhez kapcsolódó biológiai szükségletei. Ezt a magánjogi meghatározást jelentősen árnyalja az állatok védelméről és kíméletéről szóló jogszabály, amely deklarálja, hogy az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények, ami alapvetően megkülönbözteti őket egy élettelen hagyatéki tárgytól.¹⁵ Az öröklés megnyílásakor keletkező jogi helyzetben az Ávtv. rendelkezései kógens módon írják elő a tartási kötelezettséget. Az örökös tehát nem csupán egy vagyontárgyat szerez meg, hanem egy *ex lege* fennálló gondozási kötelezettséget is. Ebben a kontextusban alapvető kérdésként merül fel, hogy a hagyaték megnyíltakor ki tekinthető örökösnek, illetve örökösként érdekeltnek. A potenciális várományosok körét a hagyatéki eljárásról szóló törvény értelmező rendelkezései definiálják, világosan elkülönítve az öröklésben érdekelt és az örökösként érdekelt fogalmát. Amennyiben az örökösként érdekelt valószínűsíti a hagyatékhoz tartozó állat veszélyeztetettségét, a jegyző vagy a közjegyző a Hetv. 32. § (1) bekezdés c) pontja alapján biztosítási intézkedést rendelhet el. Ennek keretében az állatot valamely örökösként érdekelt személy birtokába bocsáthatja, és egyúttal az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény előírásaival összhangban konkrét gondozási kötelezettségeket is megállapíthat. Ez a sajátos eljárásjogi helyzet hívta életre a tudományos diskurzusban az ‘élő hagyaték’ fogalmát, amely speciális felelősségi rendszert igényel a hagyatéki eljárás során.

¹³ Kurucz Mihály: A dolog fogalmának eróziója és az állatok jogi státusza. *Jogtudományi Közöny*, 2018/5.

¹⁴ Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 5:14. § (3).

¹⁵ Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (1999. január 1-jén lépett hatályba) módosította a 2009. évi CXLV. törvény (2010. január 15-én lépett hatályba) (a továbbiakban: Ávtv).

3.2. Az *affekciós* érték és a jogi relevancia

A hagyatéki tárgyait vagyoni értékük alapján tartjuk számon. Az állatok esetében azonban elválik egymástól a piaci érték (pl. egy törzskönyvezett tenyészállat vagy egy haszonállat-állomány ára) és az érzelmi érték. Egy tejtermelő tehenészet, egy ménes vagy egy méhészet esetében az állat elsődlegesen termelőeszköz. Itt a dologi jogi szabályok, azaz a hasznok szedése és költségek viselése szinte maradéktalanul alkalmazhatók amellet, hogy az állatok jóllétét is figyelembe vesszük. Az örökös érdeke a vagyon állagának megóvása, hiszen az állat vagy állatállomány piaci értéke jelentős lehet. Az ún. társállat¹⁶ piaci értéke gyakran értelmezhetetlen, ugyanakkor az örökhagyó számára a legértékesebb hagyatéki 'tárgy' lehetett. Napjaink öröklési jogi kihívásainak egy egyre gyakrabban felszínre kerülő, speciális szegmense a kedvtelésből tartott állatokhoz kötődik, amelyek piaci értéke a várományos számára gyakran nulla vagy elhanyagolható, fenntartási költségük viszont jelentős hagyatéki teherként jelentkezik.

3.3. A *pretium affectionis* jogi súlya

A magyar magánjogi dogmatikában a szubjektív értékítéleten alapuló értékelést az előszereteti érték (*pretium affectionis*) fogalma fedi le. A klasszikus szabályozás szerint az előszereteti érték nem képezhetette kártérítés alapját, kivéve, ha a károkozás büncselekmény útján valósult meg, amint azt a korábbi Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény) 353. § (2) bekezdése is rögzítette. Az öröklésnél azonban az előszereteti érték meghatározza az örökös magatartását. Tehát, ha az állat az örökös számára szubjektív értékkel bír, a hagyatéki részeként úgy tekint rá, mint megőrzendő vagyontárgyra. Viszont abban a helyzetben, ha az érzelmi kötődés hiányzik, vagyis nincs *pretium affectionis*, az állat a hagyatékban az örökös számára pusztán teherként jelenik meg. Ezt a dogmatikai feszültséget nevezzük túlterhelt hagyatéknak, ahol a dolog, vagyis az állat fenntartási költsége (élelem, állatorvos, gondozás) meghaladja annak vagyoni értékét. A fenti esetek támasztják alá a 'hátrahagyott állat' jelenséget a kiűritett ingatlanon.

A magyar öröklési jogban a visszautasítás intézménye (Ptk. 7:89. §) hivatott feloldani a negatív szaldójú vagy nem kívánt hagyatékkal kapcsolatos jogutódlási kérdéseket. Az *ipso iure* öröklési rendszerben az örökösök kiesése esetén a jogutódlási láncolat az állam, mint szükségképpen örökös törvényes öröklésével zárul le, garantálva ezzel a tulajdonosi folyamatosságot és a hitelezői igények fedezetét. Sajátos jogi helyzetet teremt azonban, ha a hagyatéki tárgya élő állat. Ebben az esetben a polgári jogi öröklési szabályok és az állatvédelmi közjog rendelkezései között feszültség keletkezik. Az öröklés megnyíltával az örökös – tulajdonosi státuszának beálltával – a törvény erejénél fogva állattartóvá válik (Ávtv. 3. § 1. pont). E minőségében terheli az Ávtv. 4. § (1) be-

¹⁶ 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 1. § (2) bekezdés a) *kedvtelésből tartott állat*: a rendszertani besorolásától függetlenül minden olyan állat, amelyet nem kizárólag tudományos kutatás, állati eredetű termék előállítása, igavonás, teherhordás, természetvédelem, géntartalék- védelem és – eb és macska kivételével – közcélú bemutatás céljából tartanak, tenyésztene, forgalmaznak, továbbá az az állat, amelyet más kedvtelésből tartott állat táplálása céljából tartanak és szaporítanak, valamint a nem gazdasági céllal tartott haszonállat, és a vadászatra használt állat;

kezdése szerinti általános gondozási kötelezettség. Bár a dologi jog ismeri a gazdátlan javak elsajátításának intézményét, az öröklési jogi jogutódlás körében ez irreleváns, hiszen a tulajdonos személye a jogutódlás pillanatától meghatározott. Az állat feletti tulajdonjog elhagyással történő megszüntetése jogellenes, mivel az állatvédelmi jogi és büntetőjogi normák az elhagyást szankcionálják. Ezért az örökös nem szabadulhat kötelezettségeitől a dolog birtokának egyszerű feladásával. A vizsgált álláspont szerint az élő állat dologi minősége (Ptk. 1:4. §) ellenére sem kezelhető a hagyatéki eljárás során egyéb ingóságokkal (például értéktelen használati tárgyakkal) azonos módon. Míg az értéktelen vagyontárgyak feletti tulajdonjog elhagyással megszüntethető, addig az élő állat elhagyása az állatvédelmi törvény (Ávtv. 6. §) és a Büntető Törvénykönyv (Btk. 244. §) tilalmazó és szankcionáló rendelkezéseibe ütközik. Ez a jogszabályi környezet egy speciális kényszerszertulajdonosi helyzetet teremt, az örökös kötelmi és büntetőjogi felelőssége fennáll egy olyan ‘vagyonelem’ irányában, amely kizárólag terheket (tartási, gondozási költségeket) generál, és amelytől egyoldalú jognyilatkozattal nem szabadulhat. A költségek elszámolhatóságát illetően a Ptk. 7:94. § (1) bekezdésének b) pontja nyújt dogmatikai alapot. Eszerint a hagyatéki tartozások sorrendjében a második helyen – közvetlenül az illő eltemetés költségei után, de megelőzve a hagyatéki hitelezők igényeit – a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével kapcsolatos költségek állnak. Az élő állat biológiai szükségleteinek kielégítése (etetés, orvosi ellátás) a hagyaték ezen elemének állagmegővését szolgálja, mivel e kötelezettség elmulasztása az állat elpusztulásához, azaz a vagyontárgy teljes megsemmisüléséhez vezetne. Így a tartási költségek a hagyaték fenntartásához szükséges, prioritást élvező kiadásoknak minősülnek.¹⁷ A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Htv.) értelmében a jegyző biztosítási intézkedést rendel el, amennyiben a hagyatékhoz tartozó vagyontárgy veszélyben van. Az állat életben tartása e körben a hagyaték fizikai állagának biztosításaként értelmezhető. A gyakorlatban a biztosítási intézkedés elsődlegesen az egyik örökös vagy érdekelt birtokba adásával valósul meg (Htv. 34. §), aki így a hagyaték átadásáig jogalap nélküli, de jóhiszemű birtokosként jár el. E minőségében a Ptk. birtokvédelmi szabályai alapján igényt tarthat a dologra fordított szükséges költségeinek megtérítésére, mivel ezen összegek ráfordítása nélkül az állagmegővés nem lett volna biztosítható. Ezen költségek megelőzik a hagyatéki hitelezői igények kielégítését, burkoltan elismerve az élő szervezet fenntartásának prioritását a pusztá vagyoni érdekekkel szemben.

3.4. Az állat elhagyásának büntetőjogi következményei az öröklés során

Míg a polgári jog a tulajdonosi szabadság oldaláról közelít, a büntetőjog kógens tilalmakkal védi az állatok életét és jóllétét. Az örökös, mint az örökhagyó jogutódja, a halál pillanatától büntetőjogi értelemben is az állat tartásáért felelős személynek minősül. „Aki a gerinces állatát elűzi, elhagyja vagy kiteszi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁸ Amennyiben az örökös a hagyatéki eljárás elhú-

¹⁷ Vetter Szilvia: *Állatvédelmi jog*. Budapest, L'Harmattan, 2024. 43., 145–153.

¹⁸ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 244. § (1) bekezdésének b) pont.

zódása vagy a tartási költségek magas összege miatt úgy dönt, hogy az állatot sorsára hagyja (például az örökölt ingatlanban felügyelet és ellátás nélkül hagyja, vagy az utcára teszi), nem csupán az állatvédelmi bírságot kockáztatja, hanem büntetőeljárás alá is vonható. Ugyanitt fontos megkülönböztetni a törvényi tényállás alakzatait, azaz az aktív elhagyást (kidobás) a passzív mulasztástól. Eszerint, ha az örökös tudomással bír a hagyaték részét képező állatról, de ‘egyszerűen nem megy oda’, nem eteti, és ezzel az állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza, az a törvény a) pontja szerinti állatkinzásnak minősül. Ebben a körben a bírói gyakorlat szigorú, tehát az örökös nem védekezhet azzal, hogy még nem kapta meg a hagyatékátadó végzést, mivel a tulajdonjog átszállása és az azzal járó felelősség a halál pillanatában beállt.

Tehát a dologi jogban ismert *derelictio*¹⁹ az állatok esetében büntetőjogi tilalomba ütközik. Ez egy jelentős dogmatikai feszültséget old fel: a büntetőjog megelőzi a magánjogot. Az örökösnek nincs joga lemondani a tulajdonáról oly módon, hogy az állatot visszaadja a természetnek vagy sorsára hagyja. Az állat, mint a hagyaték tárgya, nem hoz létre kényszertulajdont, hiszen az öröklés és a tulajdonjog gyakorlása egyaránt önkéntes döntésen alapul. Az állat öröklése a tulajdonjog természetéből fakadó sajátos terhekkel jár, amelyek a tulajdonos jogállásához szervesen hozzátartoznak. Az örökös számára széles döntési szabadság biztosított: választhat a teljes vagyon megszerzése vagy az örökség visszautasítása között – utóbbi esetben akár kifejezetten az állat tekintetében is, amennyiben az külön visszautasítható vagyontárgynak minősül. A tulajdonjog megszerzése után az örökös legális keretek között szabadon dönthet az állat sorsáról, legyen szó annak értékesítéséről, elajándékozásáról, vagy indokolt esetben – az állattartói jogosultságokkal összhangban – akár az állat életének kioltásáról is. Az örökös mozgástere kizárólag a jogkövető átruházásra (ajándékozás, eladás) vagy a menhelyi leadásra korlátozódik, amelynek költségeit szintén neki (vagy a hagyaték-nak) kell viselnie.

4. Az állat a hagyatéki eljárásban – eljárásjogi és biztosítási intézkedések

Az öröklési jog egyik legsajátosabb helyzete az úgynevezett ‘nyugvó hagyaték’ állapota. Míg az örökös a jog erejénél fogva a halál pillanatában tulajdonossá válik, a birtokbavétel és a tulajdonjog hatósági igazolása, azaz a hagyatékátadó végzés hónapokkal, esetenként évekkel később keletkezik.²⁰ Az állatok esetében ez az időmúlás élettani kockázatot jelent, amely speciális eljárásjogi lépéseket igényelhet.

A hagyatéki eljárásról szóló törvény értelmében a jegyző, illetőleg a közjegyző feladata a hagyaték leltározása. Az állatok esetében ez a leltározás nem csupán statikus rögzítést jelent, hanem azonnali információs kötelezettséget is. A leltár kötelezően tartalmazza az állat egyedi azonosítóit (mikrochipes azonosító, törzskönyvi szám, fajta, kor), ami elengedhetetlen a későbbi tulajdonjog-átírás (pl. az országos ebnyilvántartásban) szempontjából; mindemellett a jegyzőnek különbséget kell tennie a forgalmi értékkel

¹⁹ Tulajdonjoggal való felhagyás a dolog elhagyása útján.

²⁰ Vékás Lajos: Öröklési jog. In: *Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 983–1031.

bíró (lásd haszonállat) és a forgalmi értékkel nem rendelkező (kedvtelésből tartott vagy társállat, például házimacska) állat között, mely utóbbinak tartalmaznia kell az állat fenntartásához szükséges becsült költségeket is, mint hagyatéki terhet.

Ha az örökös személye ismeretlen, távol van, vagy nem hajlandó az állat gondozására, a jegyzőnek a hagyatéki eljárásról szóló törvény 32. § (1) bekezdés c) pontja alapján biztosítási intézkedésként birtokba adást vagy birtokban hagyást kell elrendelnie. Mivel az állat zár alá vétele nem lehetséges, és a magyar jog nem ismeri a hagyatéki biztos vagy zárgondnok kirendelésének intézményét, az állatot olyan személy felügyeletére kell bízni, aki biztosítja annak ellátását a 'jó gazda gondosságával'. A biztos kirendelésekor a jogalkalmazónak vizsgálnia kell a jelölt szaktudását (pl. egy ménes esetén nem jelölhető ki laikus személy, csak olyan, aki ért a lovak gondozásához). Emellett meghatározza a költségviselés részleteit, ami magában foglalja a gondozási költséget is, ami a hagyaték terhére számolható el. A bírósági gyakorlat szerint ezeket a költségeket a hagyatéki hitelezők igényei előtt kell kielégíteni, mivel az állat életben tartása a hagyaték állammegóvásának minősül. Amennyiben a hagyatékban nincs elégséges fedezet az állat tartására, és az örökösök sem elérhetőek, az alábbi kényszermegoldások lépnek életbe.

A jegyző elrendelheti az állat állatvédelmi telepen vagy menhelyen történő elhelyezését, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ez nem szünteti meg az örökös tulajdonjogát, csupán a birtokállapotot változtatja meg a jegyző ilyen tartalmú biztosítási intézkedést elrendelő végzésénél fogva. Amikor nincs más örökös, a törvény alapján szükségképpen öröklésre kerül sor. A Ptk. 7:74. §-a értelmében a szükségképpen örökös nem utasíthatja vissza a hagyatékot, így ő válik a végső felelőssé az állat sorsáért. Ebben a körben azonban elengedhetetlen különbséget tenni a Magyar Állam és a helyi önkormányzat jogállása között. Amennyiben a hagyatékhoz belföldi, belterületi ingatlan tartozik, az ott található ingóságokkal – ideértve az ingatlanon lévő háziállatokat és haszonállatokat is – együtt a törvény erejénél fogva az ingatlan fekvése szerinti helyi önkormányzat örököl. Ennek megfelelően a kedvtelésből tartott társállatok sorsának rendezése az esetek túlnyomó többségében (mivel azok jellemzően belterületi lakóingatlanokban élnek) az önkormányzatokra hárul. Ezzel szemben, ha a hagyatékban külterületi ingatlan, termőföld szerepel, vagy az ingóság (például egy haszonállat-állomány) nem önkormányzati öröklés alá eső ingatlanon található, a szükségképpen örökös a Magyar Állam lesz, amely a tulajdonosi jogait és kötelezettségeit az illetékes állami vagyongazdálkodó szerv (például a Nemzeti Földügyi Központ) útján gyakorolja.

Külön kérdést vetnek fel a veszélyes állatok (pl. mérges kígyók, nagymacskák), mivel a tartásuk szigorú szabályokhoz kötött. Amennyiben az örökös nem rendelkezik a veszélyes állat tartásához szükséges speciális hatósági engedélyekkel, nem viheti haza az állatot. Ilyenkor a hatóság a jószágot elkobozza és arra jogosult intézményben (pl. állatkert) helyezi el.

4.1. Jogvita a hagyatéki eljárás alatt: ki birtokolhatja az állatot?

A klasszikus polgári jogban a hagyatékot a tulajdoni hányadok arányában osztják fel. Az állat azonban biológiai és jogi értelemben is oszthatatlan dolog, tehát ha két örökös (például két testvér) egyaránt magának követeli a családi kutyát, a hagyatéki eljárás során komoly alakulhat ki. Míg egy ingatlan használatát meg lehet osztani, egy kutya

vagy macska esetében ez az állatjólleti szempontok miatt kizárt. A közjegyzőnek a hagyatéki eljárás, mint nemperes eljárás sajátosságaiból adódóan nincs törvényi felhatalmazása és hatásköre arra, hogy olyan anyagi jogi kérdésekben mérlegeljen, mint a tartási körülmények megfelelősége vagy az örökösök etológiai alkalmassága.²¹ A hagyaték ideiglenes hatályú átadására kizárólag a hagyatéki eljárásról szóló törvényben meghatározott öröklési jogi vita – így például a végintézkedés érvényessége vagy a törvényes öröklési rend – fennállása esetén van lehetőség. Amennyiben az öröklésben érdekelték között konszenzus van abban, hogy az állat az örökhagyó hagyatékát képezi, úgy csupán az öröklés jogcíme (végrendeleti vagy törvényes öröklés) körében merülhet fel olyan jogvita, amely az átadást befolyásolja. Másodlagos jellegű öröklési jogi vita keletkezhet még a gondozó, mint hagyatéki hitelező igényének vitatása esetén, azonban az állatjólleti szempontok önmagukban nem alapozzák meg az ideiglenes átadást. Bár a modern jogtudományi diskurzusokban felmerül a családjogból ismert ‘gyermek mindenek felett álló érdeke’ analógia alkalmazása az állatok elhelyezésekor, a hatályos magyar eljárásjog keretei között ez a szempont a közjegyzői szakban nem érvényesíthető. Noha az öröklés, mint jogi tény önmagában nem jár fiziológiai következménnyel az állatra nézve, elméleti síkon felmerülhet a kérdés, hogy megtagadható-e a birtokba adás, ha az adott örököshöz kerülés az állat számára nyilvánvaló szenvedést okozna. Megjegyzendő azonban, hogy a hagyatéki eljárás, mint nemperes eljárás keretei között egy ilyen döntés meghozatala jelenleg súlyos eljárásjogi akadályokba ütközne. A közjegyző nem rendelkezik olyan hatáskörrel, amely lehetővé tenné a tartási körülmények vagy az örökös alkalmasságának érdemi vizsgálatát, és egy ilyen komplex bizonyításfelvétel szétfeszítené a nemperes eljárás törvényi kereteit. Ebből adódóan az állat érdekeit szolgáló birtokbaadási tilalom bevezetése nem csupán anyagi jogi, hanem jelentős eljárásjogi reformot – különösen a bizonyítási szabályok és a közjegyzői hatáskörök újragondolását – igényelne.

Bár a magyar jogban nincs ilyen kötelezettség, a modern tanulmányokban felmerül, hogy komplexebb esetekben etológus szakértő bevonása lenne indokolt. Ha az állat láthatóan félelemmel reagál az egyik örökösre, az vajon felülírhatja-e az illető törvényes öröklési rend szerinti igényét? Az állat érző lény mivolta korlátozza az örökös tulajdonszerzési jogát.

4.2. Végintézkedési szabadság és az állat sorsa

Az örökhagyói akarat érvényesítésekor a magyar jog nem az állat alanyiságából, hanem az örökös kötelezettségvállalásából indul ki. A civilisztikai fejlődés iránya itt is a szigorúbb ellenőrzési mechanizmusok felé mutat. A modern öröklési jog egyik legnagyobb kihívása az örökhagyó azon igénye, hogy halála után is biztosítsa kedvtelésből tartott állata jóllétét. Mivel a Ptk. 7:25. §-a alapján örökös csak az lehet, aki jogképes (ember vagy jogi személy), az állat javára tett közvetlen végrendeleti juttatás érvényte-

²¹ Kajó Cecília: Gondolatok az élő állat mint hagyaték témakörében. *Jegyző és Közigazgatás*, 2021/4. 13–15.

len. A jogtudomány azonban több olyan eszközt is kínál, amely közvetett módon eléri azt a célt, hogy az állat kvázi örökös státuszba kerüljön.

4.2.1. A meghagyás, mint az állatgondozás elsődleges eszköze

A meghagyás a végrendeleti juttatásnak egy olyan formája, amely az örököszt vagy a hagyományost egy meghatározott kötelezettség teljesítésére kötelezi, anélkül, hogy ezzel szemben bárki alanyi jogú követelést támaszthatna. Az örökhagyó kikötheti, hogy az örökös köteles a hagyatéknak részét képező állatot élete végéig gondozni, állatorvosi ellátását biztosítani.

A meghagyás kikényszeríthetősége ugyanakkor sajátos kérdéseket vet fel, tekintettel arra, hogy az állat nem rendelkezik perlési jogosultsággal, így a teljesítést csupán a végrendeleti végrehajtó vagy a meghagyással érintett egyéb érdekelt követelheti. Bár felmerülhetne egy hivatalbóli kontroll (például ügyészi felügyelet) igénye, a jogalkotó szándékosan nem biztosít ilyet a meghagyások esetében, hiszen egy ilyen mechanizmus fenntartása irreális erőforrásokat emésztene fel. Ehelyett egy sokkal hangsúlyosabb jogdogmatikai tényre kell figyelemmel lenni: a meghagyás az örököszt vagy a hagyományost terheli, aki az esetek túlnyomó többségében ezáltal az állat tulajdonosává is válik. Ennélfogva az örökösnek (vagy hagyományosnak) nem csupán a végrendeleti meghagyásból fakadóan, hanem – mint az állat új tulajdonosának és tartójának – az állatvédelmi törvények kögens rendelkezései értelmében is *ex lege* fennáll az állat megfelelő gondozására vonatkozó jogszabályi kötelezettsége.

4.2.2. Feltételhez kötött öröklés

A fentínél hatékonyabb eszköze a végrendelkezőnek a feltételhez kötött juttatás, ami szerint az örökös csak akkor szerzi meg a vagyont (pl. egy ingatlant), ha igazolja, hogy az állat tartásához szükséges feltételeket megteremtette, vagy az örökös megkapja a vagyont, de elveszíti azt, ha az állatvédelmi normákat megszegi vagy az állatot elhagyja, elpusztítja. Ezek az eszközök a tulajdonjog és az állatjóllét közötti szorosabb szankcionális kapcsolatot teremtenek meg, hiszen az örökös vagyoni érdeke az állat jóllétéhez kötődik. A *conditio* alkalmazása a végintézkedésekben jóval erősebb garanciális eszköz, mint a meghagyás, mivel a juttatás sorsát közvetlenül és szankcionális jelleggel köti össze az örökös magatartásával.²²

A felfüggesztő feltétel (*conditio suspensiva*) alkalmazásakor az örökös a hagyatéknak tárgyait (például a lakóingatlant) mindaddig nem szerezheti meg teljes joggal, amíg a feltétel be nem következik. Az örökhagyó kikötheti, hogy az öröklés feltétele az állat számára megfelelő tartási körülmények (pl. kerti kennel építése, szakképzett gondozó fogadása) igazolása. Ebben az átmeneti időszakban az állat gondozásáért az örökös felel, hiszen a magyar jog szerinti *ipso iure* öröklés folytán a halál pillanatában tulajdonossá válik, és ő minősül a törvény szerinti állattartónak is. Amennyiben az örökös e kötelezettségét elhanyagolná, a jegyző vagy a közjegyző a Hetv. 32. § (1) bekezdés

²² Vékás (2013) i. m. 983–1031.

c) pontja alapján biztosítási intézkedést rendelhet el, az ellátással kapcsolatos indokolt kiadások pedig hagyatéki költségként számolhatóak el.

A bontó feltétel (*conditio resolutive*) talán a leghatékonyabb eszköz. Az örökös megkapja a vagyont, de a végrendelet kimondja: ha az állatvédelmi hatóság jogerősen állatkínzást vagy nem megfelelő tartást állapít meg, az örökös elveszíti a juttatást (pl. az örökölt tőkét vagy ingatlant). Ebben az esetben meg kell jelölni egy utóörököst (Ptk. 7:28. §), aki a feltétel beálltakor örököl. Ez az utóörökös (például egy állatvédő egyesület) ellenérdekelt félként folyamatosan kontroll alatt tartja az elsődleges örökös magatartását, így a jogrendszerbe beépül egy civil ellenőrző mechanizmus.

4.3. Az alapítványrendelet²³ és a ‘Pet Trust’ analógiája a magyar jogban

Mivel az angolszász *Pet Trust* (állatok javára létrehozott bizalmi vagyonkezelés) közvetlenül nem adaptálható, a magyar magánjog a célhoz kötött alapítvány intézményével próbálja pótolni ezt az űrt.²⁴ A Ptk. 3:378. §-a lehetővé teszi alapítvány létrehozását végrendelettel is. Ha az örökhagyó jelentős vagyonnal rendelkezik, egy magánalapítványt rendelhet, melynek célja az őt túlélő állatok (pl. egy ménes vagy értékes kutya-tenyészet) életszerű fenntartása. Az alapítványnak juttatott tőke nem válik az örökösök magánvagyonává, így azt az örökösök hitelezői nem foglalhatják le. Ez a legbiztosabb módja annak, hogy az állat tartására szánt összeg ne tűnjön el a családtagok egyéb kiadásai között. Az alapítvány ügyvezető szerve felelős a cél megvalósításáért. Eszerint itt egy vagyoni és etikai *fiduciárius* viszony jön létre: a kuratórium tagjai büntetőjogi és polgári jogi felelősséggel tartoznak azért, hogy a tőkét az állat jóllétére (speciális táp, orvosi műtétek, rehabilitáció) fordítsák.

A *Pet Trust* közvetlen adaptációjának akadálya a magyar jogban nem egyetlen szabályban, hanem a kontinentális jogrendszer alapvető dogmatikai felépítésében rejlik. Míg az angolszász jogrendszer rugalmasabban kezeli a tulajdonjog és a jogalanyiség kérdését, a magyar magánjog merev keretekkel dolgozik. A magyar jogban a jogképesség az embert (születésétől a haláláig) és a jogi személyeket illeti meg. A bizalmi vagyonkezelésnél vagy bármilyen kötelmi jogviszonynál a kedvezményezettnek jogképesnek kell lennie. Mivel az állat a Ptk. szerint dolog (még ha különleges is), nem válhat egy vagyonkezelési jogviszony alanyává (kedvezményezettjévé), ezek alapján nem köthető olyan szerződés, ahol a kifizetések alanya maga az állat, mert az állat nem tud szerezni és nem lehetnek alanyi jogai. Felmerül még a tulajdonjog egységének elve, mivel az angolszász *Pet Trust* alapja a tulajdonjog kettéválása, a vagyonkezelő és a kedvezményezetté. A magyar polgári jog a tulajdonjog egységének elvére épül. Bár a bizalmi vagyonkezelést (Ptk. 6:310. §) 2014-ben bevezették, az továbbra is feltételezi, hogy a vagyon rendeltetése egy jogalany (személy) hasznának biztosítása. Egy bizalmi vagyonkezelés akkor ér valamit, ha a kedvezményezett felléphet a vagyonkezelő ellen, ha az nem teljesít. Az állat nem tud pert indítani (*postulációs* képesség hiánya),

²³ PTK. XXIII. cím Az alapítvány rendelés végintézkedéssel.

²⁴ A Pet Trust közvetlen adaptációjának gátja a magyar magánjog alanyi körének zárt jellege (Ptk. 2:1. §) és a dologként való minősítés (Ptk. 5:14. §), amely kizárja az állat kedvezményezetti pozícióját.

erre az angolszász jogban bevezették az *Enforcer* tisztségét. A magyar eljárásjogban (Pp.) nincs olyan kategória, ahol valaki egy dolog nevében indítana pert egy dolognak járó juttatásért, hiszen a perindítási jog mindig valamilyen saját jogi érdekhez vagy törvényi felhatalmazáshoz kötött. A magyar jogban az állat tárgya a tulajdonjognak, nem pedig alanya. A *Pet Trust* lényege, hogy a vagyont az állat szolgálatába állítják. A magyar jogban azonban a dolog (állat) fenntartása a tulajdonos kötelezettsége, nem pedig a dolog joga. A fentiek szerint, ami az USA-ban egy alapítványi típusú juttatás az állatnak, az nálunk csupán a tulajdonosra rótt meghagyás vagy teher.

Bár a klasszikus *Pet Trust* nem adaptálható, az örökhagyók az alábbi helyettesítő megoldásokkal élnek:

- Meghagyással vegyes öröklés: „Örököld meg a házat, de köteles vagy a kutyát etetni.” (Itt az örökös a tulajdonos, a kutya csak a teher tárgya).
- Célhoz kötött alapítvány: nem az állat a kedvezményezett, hanem az alapítvány célja az állatvédelmi tevékenység, amelybe beleértik az adott állat gondozását is.
- Bizalmi vagyonkezelés: a vagyonkezelő a pénzt egy gondozónak (személynek) fizeti ki, aki cserébe ellátja az állatot. Itt a gondozó a kedvezményezett, de a kifizetés feltétele az állat jólléte.

4.3.1. A bizalmi vagyonkezelés alkalmazhatósága a kedvtelésből tartott állatok posztumusz gondozásában

A hatályos dologi jogi és öröklési jogi dogmatika alapján az állatok nem rendelkeznek jogalanyisággal, így sem örökösként, sem dologi hagyományosként nem nevezhetők meg. Bár a hazai joggyakorlatban e célból még ritkábban alkalmazott, a bizalmi vagyonkezelés (BVK)²⁵ az egyik legcélravezetőbb és legrugalmasabb jogi instrumentum lehet az örökhagyó állatának halál esetére szóló, hosszú távú gondozására. A konstrukció lényege, hogy az örökhagyó – mint vagyonrendelő – végintézkedésével (vagy élők közötti jogügylettel) egy meghatározott vagyontömeget ruház át a vagyonkezelőre (amely lehet ügyvéd, erre szakosodott gazdasági társaság, vagy akár egy megbízható magánszemély). A vagyonkezelő feladata, hogy a rábízott vagyont és annak hozadékait az alapító okiratban meghatározott célra, az állat élethosszig tartó ellátására fordítsa. A BVK egyik legfőbb gyakorlati előnye a célvagyonosított intézményekkel (például az alapítványokkal) szemben az operatív flexibilitás. Míg egy alapítvány működése szigorú törvényességi felügyelethez és merevebb adminisztrációhoz kötött,²⁶ a BVK tágabb diszkrecionális jogkört és azonnali likviditást biztosít a vagyonkezelőnek. Ez kritikus fontosságú lehet az állat hirtelen egészségügyi romlása, sürgősségi orvosi beavatkozása vagy speciális életviteli igényeinek azonnali finanszírozása esetén. A struktúra legösszetettebb dogmatikai kérdése a kedvezményezett személyének meghatározása. Mivel az állat jogképeség hiányában nem vonható ebbe a pozícióba, a jogviszonyt közvetett módon kell felépíteni, a gyakorlatban egy természetes személyt (például a kijelölt mindennapi gondozót) vagy egy állatvédelmi feladatokat ellátó jogi személyt

²⁵ Ptk. VI. Könyv XLIII. Fejezet *A bizalmi vagyonkezelési szerződés*.

²⁶ Ptk. XXII. cím az alapítvány fogalma, létesítése, vagyona.

kell kedvezményezettként nevesíteni. A vagyonrendelő a vagyonkiadást szigorú dologi és kötelmi feltételekhez, illetve öröklésjogi meghagyáshoz kötheti. Ennek értelmében a nevesített személy kizárólag az állat jóllétét, egészségügyi és tartási költségeit objektíven igazoló dokumentumok (pl. állatorvosi számlák, tápanyag-költségek igazolása) bemutatása ellenében jogosult a vagyonból vagy annak hozamaiból részesülni, illetve a gazdát díját felvenni. A tudományos és gyakorlati precizitás megköveteli a visszaélések elkerülését célzó garanciális elemek beépítését is. A vagyonrendelői akarat érvényesülése érdekében a BVK keretében indokolt egy vagyonellenőr (*protector*) ki-nevezése. A vagyonellenőr független harmadik félként felügyeli a vagyonkezelő és a kedvezményezett (gazdát) tevékenységét. Ellenőrzi a pénzügyi források rendelkezésre való felhasználását, és személyesen meggyőződik az állat fizikai és mentális állapotáról. Jogsértés vagy a gazdát kötelezettségek elhanyagolása esetén felléphet a vagyonkezelővel szemben, biztosítva, hogy a vagyon valóban a rábízott állat érdekeit szolgálja.

4.3.2. A tőke sorsa az állat halála után

A tudományos értekezés ezen pontján ki kell emelni a maradványvagyon sorsának kérdését: mi történik, ha az állat elpusztul, de az alapítványban vagy a bizalmi vagyonkezelésben még maradt vagyon?

Bár a hazai jogban az állatokra célzott bizalmi vagyonkezelések tekintetében még nem alakult ki kiterjedt bírói gyakorlat, a maradványvagyon sorsát a Polgári Törvénykönyv egyértelműen rendezi. Az alapítvány céljának megvalósulása (azaz az állat elpusztulása) miatti megszűnés esetén a Ptk. 3:404. §-a alapján a hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyon az alapító okiratban (végrendeletben) megjelölt személyre (pl. egy állatmenhelyre), ennek hiányában az alapító jogutódjaira (az örökösökre) száll vissza. Hasonlóan, a bizalmi vagyonkezelés céljának megghiúsulása vagy megvalósulása miatti megszűnésekor a Ptk. 6:327. § (1) bekezdése értelmében a kezelt vagyon a vagyonrendelő jogutódjának vagy az általa kijelölt személynek kell kiadni. Ez a gyakorlatban a tartási kötelezettségek szubjektív minimalizálásához vagy az állat élettartamának rövidülését eredményező mulasztásokhoz vezethet, ami kiterjedt polgári jogi jogviták forrása lehet. A bírósági gyakorlat (például a BH 2021.165. vagy a kapcsolódó elszámolási perek logikája) rávilágít, hogy a hagyatéki tartozások körében felmerülő költségek összegszerűségét és indokoltságát a bíróságok szigorúan vizsgálják. A visszaélésszerű joggyakorlás és a vagyonfelélés elkerülése érdekében indokolt egy független kontrollszemély, az úgynevezett protektor, azaz a bizalmi vagyonkezelőhöz hasonló felügyelő kijelölése. Mivel a jogszabályok lehetővé teszik a vagyon örökösökre történő visszazállását, ez a konstrukció a gyakorlatban komoly érdekellentétet és peres kockázatot hordoz magában: az örökösök anyagilag abban érdekeltek, hogy az állat tartási költségeit minimalizálják, vagy az állat minél előbb elpusztuljon, ezáltal a maradék tőkét megszerezzék. Ezen visszaélések megelőzése érdekében az angolszász jogirodalomhoz hasonlóan a magyar jogban is javasolt egy független kontrollszemély – bizalmi vagyonkezelés esetén a Ptk. 6:313. § szerinti protektor, alapítványnál pedig vagyonellenőr vagy felügyelőbizottság – végrendeleti kijelölése, aki az örökösökkel szemben fellépve garantálja a célhoz kötött vagyonfelhasználást.

4.4. Állatvédelmi szervezetek, mint örökösök: a *szersződéses* jellegű öröklés

A végrendekezési elméletben és ritkábban a gyakorlatban is felmerülő lehetőség, hogy az örökhagyó – családi kapcsolatainak fellazulása vagy bizalmi deficit okán – bejegyzett állatvédelmi civil szervezetet (egyesületet vagy alapítványt) részesít juttatásban. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez nem feltétlenül jelent általános örökösnevezést, a végrendekezési szabadság lehetővé teszi a hagyaték differenciált felosztását. Az örökhagyó dönthet úgy, hogy a civil szervezetet különös örökösként vagy hagyományostársként (Ptk. 7:31. §) rendeli az állat, valamint az annak fenntartásához szükséges célvagyon (pl. meghatározott ingatlanrész vagy pénzösszeg) tekintetében, miközben a hagyaték fennmaradó része felett egyéb személyeket nevez meg örökösnek. Ez a konstrukció jogdogmatikai szempontból egyfajta funkcionális szolgáltatás-ellenszolgáltatás viszonyt hoz létre a végrendeleti keretek között. Amikor egy szervezet részesül a hagyatékból, a Ptk. 7:92. § szerinti meghagyás alkalmazása válik indokolttá. Ebben az esetben a juttatás feltétele az örökhagyó állatának élethosszig tartó, szakszerű gondozása. E kötelezettség a szervezet részéről nem csupán erkölcsi elvárás, hanem státútum szerinti alaptevékenységből adódó, jogilag kikényszeríthető feladat is. A szervezetek bevonásának legfőbb előnye a professzionális infrastruktúra (elkülönített tartási helyek, kiépült állatorvosi kapcsolatrendszer és szakértelem), amely garantálja az állat jóllétét. A végrendekezés során az örökhagyó által az állat mellé rendelt vagyontárgyak célhoz kötött fedezetként szolgálnak, biztosítva a tartási költségek függetlenségét a hagyaték egyéb elemeitől és a többi örökös örökrésztől.

4.5. Kötelesrészi igények és az állatjólléti prioritás

Ha az örökhagyó minden vagyonát egy állatmenhelyre hagyja a kutyája gondozása érdekében, a törvényes örökösök (gyermek, házastárs) kötelesrésze (Ptk. 7:75. §) tarthatnak igényt: de a kötelesrés kiadása veszélyeztetheti-e az állat tartásának anyagi fedezetét?

A bírói gyakorlat szerint a kötelesrész pénzben fizetendő és a hagyaték tiszta értékéből számítandó. Ha azonban a hagyaték egésze az állat speciális igényei (pl. gyógykezelése) miatt szükséges, a jogalkalmazónak mérlegelnie kell, hogy a tartás költségei – mint hagyatéki tartozások – megelőzik-e a kötelesrészi igény kielégítését. A magyar magánjog ismeri a végrendeleti végrehajtó (Ptk. 7:91. §) intézményét, de csak ritkán alkalmazza, pedig az állatok öröklési jogi védelmének ez lehetne a legfontosabb garanciális eleme. A végrendeleti végrehajtó (Ptk. 7:91. §) feladata az örökhagyó akaratának érvényre juttatása, ami magában foglalja a végrendeletben előírt meghagyások foganatosítását is. E körben a végrehajtó jogosult ellenőrizni, hogy az örökös megfelelően teljesíti-e az állat tartásával kapcsolatos kötelezettségeit. A jogintézmény erejét a Ptk. 7:93. §-a adja meg: eszerint a végrendeleti végrehajtó – a meghagyásban érdekelt egyéb személyek mellett – önálló perindítási joggal rendelkezik a meghagyás teljesítése iránt. Ez azt jelenti, hogy ha az örökös elhanyagolja az állatot, a végrehajtó per útján kényszerítheti ki a megfelelő tartási körülményeket, vagy akár a hagyaték meghatározott részének birtokbavételével maga is intézkedhet a teljesítésről, amennyiben az örökhagyó erre felhatalmazta. Az élő állat sajátos hagyatéki státuszából adódóan – mivel az

állat nem rendelkezik perbeli jogképességgel – a végrendeleti végrehajtó (Ptk. 7:98. §) válik azzá a kulcsszereplővé, aki az örökhagyó akaratának és közvetve az állat jóllétének letéteményese. A végrendeleti végrehajtó tisztsége ebben a speciális kontextusban túlmutat a hagyaték pusztá rendezésén és átadásán: feladata kiterjedhet a végrendeleti meghagyások folyamatos ellenőrzésére is. A tisztség – az örökhagyó kifejezett rendelkezése esetén – nem szűnik meg a hagyaték átadásával, hanem az állat élethosszig tartó gondozásának felügyeletére is kiterjedhet. Bár a végrehajtó jogilag nem válik az állat gondnokává, státusza mégis egyfajta bizalmi jellegű felügyelői szerepkört ölt a magánjog területén. Feladata ebben a keretrendszerben az, hogy őrködjön a meghagyásban foglaltak pontos teljesítése felett, és fellépjen, amennyiben az örökös magatartása veszélyezteti az állat jóllétét vagy az örökhagyó által rendelt célvagyon rendeltetésszerű felhasználását. A végrendeleti végrehajtó beiktatása így a leghatékonyabb biztosíték arra, hogy az állat ne csupán passzív dologi eleme legyen a hagyatéknek, hanem olyan védett érték, amelynek sorsát az örökös esetleges hanyagságával vagy rosszhiszeműségével szemben egy független, az örökhagyó bizalmát élvező személy kontrollálja. Ez a kontrollmechanizmus biztosítja a végrendeleti akarat és az állatvédelmi szempontok tartós és koherens érvényesülését.

5. Felelősségi rendszer és a hagyatéki tartozások rendje

Az öröklési jogban az állat fenntartása nem csupán erkölcsi kötelesség, hanem jelentős költségvonattal járó kötelezettség. A Ptk. 7:94. § (1) bekezdése meghatározza a hagyatéki tartozások sorrendjét. Az állat gondozásával, etetésével és orvosi ellátásával kapcsolatos költségek két kategóriába sorolhatóak, ami kiemelt státuszt biztosít nekik. Elsőként a hagyaték megszerzésével és biztosításával kapcsolatos költségek, tekintettel arra, hogy az állat életben tartása nélkülözhetetlen a hagyaték állagmegővéséhez, az erre fordított összeg elsőbbségi követelésnek minősül. Illetve másodikként a hagyaték adminisztrációs költségei, mert amennyiben a jegyző vagy közjegyző rendel ki gondozót, ez az eljárás költségeként jelentkezik. Ez a besorolás azt jelenti, hogy az állat fenntartása megelőzi a kötelesrészi igényeket, a hagyományokat és – bizonyos értelmezések szerint – a hagyatéki hitelezők egy részét is, hiszen az állat elpusztulása a hagyaték egy részének megsemmisülését jelentené. A magyar öröklési jog alappillére a korlátozott felelősség elve. A Ptk. 7:96. § (1) bekezdése kimondja, hogy az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és azok hasznaival felel az adósságok hitelezőinek (*pro viribus* felelősség). Ez a szabályozás azt hivatott megakadályozni, hogy az öröklés, mint vagyonszerzési mód az örökös saját vagyonát veszélyeztesse (*damnum emergens*).

5.1. Az örökös felelősségének korlátozása²⁷

A magyar öröklési jog alapszabálya, hogy az örökös a hagyatéki tartozásokért elsősorban a hagyaték tárgyaival és azok hasznaival felel, ami az állatok esetében ismételtén sajátos helyzetet teremt, mivel ha az örökhagyó után csak egy beteg állat és jelentős

²⁷ Pro viribus felelősség.

adósság maradt, az örökös nem köteles a saját magánvagyonából finanszírozni az állat tartását. (Itt ütközik össze a magánjog a büntetőjoggal, mivel bár a Ptk. szerint az örökös csak a hagyaték erejéig felel a tartozásokért [az etetés költségéért is], a Btk. és az Ávtv. szerint az állat elhagyása bűncselekménynek minősül.) A jogtudomány szerint ilyenkor az örökös köteles a jó gazda gondosságával eljárni az állat értékesítése vagy menhelyi elhelyezése érdekében, de a tartás költségeit csak a hagyaték erejéig köteles viselni. Ha a hagyaték elfogy, az állat 'közteherré' válik (állami/önkormányzati feladat). Mivel az állat életben tartása az ő állagának megóvása, az örökös joggal érvelhet a hitelezővel szemben azzal, hogy a készpénzvagyont az állat ellátására költötte el, így a hitelezőnek nem maradt kielégítési alapja. A bírói gyakorlatnak ebben az esetben az állatjóléti kiadásokat prioritásként kell kezelnie, feltéve, hogy azok mértéke észszerű (pl. nem luxuskörülmények biztosítása, hanem a fajtának megfelelő alapvető ellátás). Amint az örökös az állatot saját háztartásába fogadja és a birtokbavétel megtörténik, a felelőssége *cum viribus* helyett tényleges tartói felelősséggé válik. Ez a pillanat a jogdogmatikai határvonal: az öröklési jogi korlátozás megszűnik, és belép az állatvédelmi jogi korlátlan felelősség. Az örökös tehát nem hivatkozhat korlátlanul a hagyaték csekély értékére (a *pro viribus* felelősségre), amint az állatot birtokba vette. A birtokba kerüléssel ugyanis az örökös a törvény értelmében az állat tényleges tartójává válik, ami a hagyatéki terhektől független, személyes és folyamatos gondozási kötelezettséget keletkeztet.

Ezzel összefüggésben fontos kiemelni, hogy az örökös – a teljes örökség visszautasítása, vagy a külön visszautasítás esetének kivételével – indirekt módon köteles a hagyatékhoz tartozó állatot birtokba venni és annak ellátásáról gondoskodni. Ezt a kötelezettséget a jogrendszer több ponton is rögzíti: egyrészt az állatvédelmi törvény kógens szabályai az állat tulajdonosát (aki az *ipso iure* öröklés folytán a halál pillanatától az örökös) folyamatos és megfelelő tartásra kötelezik. Másrészt az eljárásjogi oldalról a Hetv. 32. § (1) bekezdés c) pontja ad felhatalmazást a jegyzőnek vagy közjegyzőnek, hogy biztosítási intézkedésként az állat birtokba adását rendelve el a gondozás biztosítása érdekében. Mivel az állat dologi jogi elhagyása (*derelictio*) a büntetőjogi és közigazgatási tilalmak miatt kizárt, az örökös számára a tulajdonjoggal járó *onus proprietatis* (a tulajdon terhei) alól csak a visszautasítás vagy a birtokbavételt követő jogszerű elidegenítés jelenthet szabadulást. Ez a kifejtés mélyebben megvilágítja azt a feszültséget, ami az örökös pénztárcája és a jogszabályi kényszer között feszül.

5.2. A hitelezők kielégítése és az állat, mint 'lefoglalhatatlan' dolog

A modern polgári jogi dogmatika egyik meghatározó iránya a kedvtelésből tartott állatok dologi státuszának finomítása, amely különösen a végrehajtási mentesség körében nyilvánul meg. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény²⁸ kógens rendelkezései értelmében a házasított, gazdasági hasznát nem hajtó állatok mentesülnek a foglalás alól. Ez a védelem az öröklési jog kontextusában azt a jogkövetkezményt vonja maga után, hogy a hagyatéki hitelezők – függetlenül követelésük jogcímétől – nem

²⁸ 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról (Vht.).

tarthatnak igényt a társállat kényszerértékesítésére a tartozások kielégítése érdekében. Ebből a jogelvből, valamint a Ptk. hagyatéki tartozások sorrendjére vonatkozó szabályozásából (Ptk. 7:94. §) levezethető, hogy az örökhagyó által az állat gondozására rendelt, észszerű mértékű célvagyon szintén bizonyos fokú immunitást élvez. Amennyiben az örökhagyó végrendeletileg – akár a bizalmi vagyonkezelés, akár célhoz kötött meghagyás útján – különít el forrásokat az állat tartására, ezen összegek a hagyatéki hitelezői igények előtt kielégítendő állammegóvási költségnek minősülhetnek. Ez a konstrukció megteremti az állat jóllétéhez szükséges anyagi fedezet jogi védelmét, megakadályozva, hogy a pusztá vagyoni érdekek az élő szervezet fenntartásának elsődlegessége fölé kerekedjenek.

5.3. Felelősség az állat által okozott károkért a hagyatéki eljárás alatt

Kritikus kérdés, hogy ki felel, ha a hagyatéki eljárás alatt a kutya megharap valakit vagy a szökött konda kárt okoz a szomszéd veteményesében. Hasonlóan a veszélyes üzemi felelősséghez, az állattartó felelőssége objektív, tehát mivel az örökös a halál pillanatától tulajdonos, a felelősség őt terheli. Az örökös csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a károkozás megelőzése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható. Ha az állat nyugvó hagyatékban van és a jegyző kirendelt egy hagyatéki biztost, a felelősség a biztost (mint ideiglenes birtokost) terheli. Az öröklési folyamat során bekövetkező károkozások megítélésekor kulcsfontosságú a polgári jogi felelősség alanyának és az alkalmazandó felelősségi alakzatnak a pontos meghatározása.²⁹ A Ptk. 6:562. §-a szerint az állattartó az állat által okozott kárért akkor felel, ha nem tudja bizonyítani, hogy az állat tartásával kapcsolatban úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható. Különbség a veszélyes üzemi felelősségtől (Ptk. 6:535. §), hogy míg az objektív, addig az állattartó felelőssége *exculpatis* jellegű. Az örökös vagy a gondozó mentesül, ha bizonyítja a kellő gondosságot (pl. a kerítés állapota megfelelő volt, az állatok zárt helyen tartózkodtak). Kivételt képeznek ez alól a veszélyes állatok, mivel a veszélyes üzemi felelősség szabályait alkalmazni kell akkor, ha az állat a jogszabályi definíció szerint veszélyes állatnak minősül (pl. vadállatok vagy bizonyos egzotikus hüllők), vagy ha az állat tartása a tartás módja és az állat tulajdonságai miatt fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül. A hagyatéki eljárás sajátossága, hogy a tulajdonos (örökös) és a tényleges állattartó személye elválhat egymástól. A bírói gyakorlat szerint az állattartó az, aki az állat felett a tényleges hatalmat gyakorolja, annak felügyeletét ellátja, és dönt az állat elhelyezéséről, irányításáról. Ha az örökös birtokba vette az állatot, ő válik állattartóvá, így ő felel a károkért. Viszont amennyiben az állat az örökhagyó ingatlanában maradt, és ott egy hagyatéki biztos vagy egy megbízott gondozó felügyeli, akkor a károkozás időpontjában a felügyeletet gyakorló személy minősül állattartónak. A felelősség tehát nem az örökösi minőségből (*ipso*

²⁹ Az állattartó felelősségének alanyi köre nem a tulajdonosi állapothoz, hanem a tényleges felügyelet gyakorlásához kötött (Ptk. 6:562. §). A veszélyes üzemi felelősség (Ptk. 6:535. §) alkalmazása állatok esetén kivételes, és csak a jogszabály által nevesített veszélyes állatokra, vagy a fokozott veszéllyel járó tartási módokra korlátozódik.

iure tulajdonszerzés), hanem a tényleges felügyelet gyakorlásából fakad. Amennyiben az ideiglenes gondozó (állattartó) kártérítést fizet az állat károkozása miatt (pl. a kutya kiszökött a nem megfelelő kapu miatt, amit a gondozó nem zárt be), felmerülhet a kérdés: áthárítható-e ez a költség a hagyatékra? Amennyiben a károkozás a gondozó felróható mulasztása miatt következett be, a kárt maga viseli, ha azonban a kár az állat kiszámíthatatlan természetéből adódott, és a gondozó úgy járt el, ahogy az elvárható, a kárral kapcsolatos kiadásai a hagyaték kezelésével kapcsolatos szükséges költségként jelentkezhetnek az örökösrel szemben.

5.4. A 'túlterhelt hagyaték' és a tartási kötelezettség dilemmája

Tudományos szempontból különleges helyzet áll elő, ha a hagyaték aktívái nem fedezik az állat tartásának költségeit. Ha a hagyatékban maradt 100.000 Ft készpénz, de az örökölt idős kutya orvosi kezelése 500.000 Ft, az örökös – szigorúan magánjogi értelemben – nem köteles a saját vagyonából kipótolni a hiányzó 400.000 Ft-ot. A hitelezőkkel szemben a felelőssége is csupán a 100.000 Ft-ig terjed. Ezzel szemben áll a biológiai kényszer, mivel az állat nem egy gép, amelynek a javítását a fedezet hiányában félbe lehet hagyni, az etetés és az alapvető gyógykezelés elmaradása az állat pusztulásához vezet, ami bűncselekményt valósít meg.

Ezen a ponton felmerül a kérdés: kényszeríthető-e az örökös arra, hogy saját vagyonából tartsa életben az örökölt állatot? Amennyiben a hagyaték nem fedezi a tartást, az örökös köteles haladéktalanul intézkedni az állat tulajdonjogának átruházásáról vagy menhelyi elhelyezéséről, innentől az örökös felelőssége ezen a ponton már ügyviteli jellegű: nem a költségeket kell korlátlanul állnia, hanem a megoldást kell megkeresnie.

6. Az örökség visszautasítása és az állat sorsa

A magyar öröklési jogban az örökség visszautasítása egyoldalú jognyilatkozat, amellyel az örökös kiesik az öröklésből, és mentesül a hagyaték megszerzésével járó minden haszon és teher alól. Az állatok esetében ez a jogintézmény a gyakorlatban kritikus helyzetet teremt. Bár dogmatikai értelemben a visszautasítás nem eredményez uratlanságot – hiszen az *ipso iure* öröklés folytán a tulajdonjog a halál pillanatára visszamenő hatállyal átszáll a sorban következő örökösre –, a tényleges birtokba lépés és a felügyelet átvétele időt vehet igénybe. Míg egy élettelen vagyontárgy (például egy ingatlan) fizikai felügyelet hiányában is jelentősebb állagromlás nélkül várakozhat a jogi helyzet és az örökös személyének tisztázásáig, addig az állat biológiai léte és szükségletei azonnali, napi szintű beavatkozást és gondozást igényelnek. A Ptk. 7:89. § (1) bekezdése rögzíti a részleges visszautasítás tilalmát. Amikor az örökség megnyílik, az örökösnek egyetlen globális döntést kell hoznia. Az örökös nem válogathat a hagyaték elemei között, tehát nem mondhatja azt, hogy a Balaton-parti lakást elfogadja, de az idős lovat vagy a három kutyát nem. Az örökösnek mérlegelnie kell a teljes hagyaték tiszta értékét az állatok tartásának várható költségeivel szemben. Ha az örökös a teljes hagyatékot visszautasítja, az állat jogilag gazdátlanná válik az eljárás erejéig. Ebben az esetben a visszautasítás nem minősül a Btk. szerinti állatelhagyásnak, mivel az örökös éppen azt a jogviszonyt (a tulajdonszerzést) akadályozza meg, amely a tartási kötelezettség alapja lenne. Amikor

az elsőhelyi örökös visszautasítja a hagyatékot, az öröklési rend szerint a következő személy (például az unoka vagy a távolabbi rokon) válik örökössé. Minden egyes visszautasítással telik az idő. Itt felmerül egy eljárásjogi hiányosság: a jegyzőnek minden egyes visszautasítás után újra kell vizsgálnia, hogy ki gyakorolja a tényleges tartói hatalmat az állat felett, tehát amíg a szukcessziós lánc végére nem érnek, az állat védelmét biztosítási intézkedésekkel kell garantálni. A jogdogmatika az állatot itt járulékos tehervállalásként kezeli, azaz az állat tartásának kötelezettsége a dologi tulajdonjog elválaszthatatlan része. A Ptk. egyetlen engedményt tesz, a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó felszerelési és állatállomány külön is visszautasítható amennyiben az örökös nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel. A fentiek azonban a kedvtelésből tartott állatokra nem vonatkoznak, így a társállat sorsa mindig osztozik a főhagyaték sorsában. Tudományos szempontból a visszautasítás az állat vonatkozásában passzív elhárításnak minősül, ám fontos rögzíteni, hogy a jogintézmény nem teremt tulajdonos nélküli állapotot. A visszautasítás következtében a nyilatkozattevő ugyan kiesik az öröklésből, de a hagyaték – az *ipso iure* öröklés elve alapján – a halál pillanatára visszaható hatállyal azonnal átszáll a sorban következő örökösre, vagy szükségképpen öröklés esetén az államra, illetve az önkormányzatra. Noha a visszautasító fél mentesül a tulajdonosi kötelezettségek alól, a nemzetközi (különösen a német) jogtudomány elismeri az úgynevezett ‘gondozási utóhatást’ (*Nachsorgepflicht*). Ez az elv azt diktálja, hogy a hagyatékot ténylegesen birtokló vagy azt közvetlenül felügyelő személy a visszautasításkor sem hagyhatja etikai és állatvédelmi vákuumban az élő vagyontárgyat; kötelessége olyan átmeneti állapotot biztosítani, amely nem veszélyezteti az állat életét vagy egészségét, amíg a soron következő jogutód vagy a biztosítási intézkedésre jogosult hatóság a felügyeletet át nem veszi.

A magyar jogban ez a kötelezettség a Ptk. általános együttműködési alapelvéből (Ptk. 1:3. §) és a károkozás tilalmából vezethető le. Amennyiben a visszautasító örökös tudomással bír az állat létezéséről és annak ellátatlanságáról, a visszautasítás tényével párhuzamosan – a hatóságok vagy a soron következő örökösök értesítésével – közre kell működnie a veszélyhelyzet elhárításában. Ennek felróható elmulasztása esetén az örökös kártérítési felelősséggel tarthat a hagyaték állagromlásáért, azaz az állat elpusztulásáért vagy értékcsökkenéséért.

A magyar magánjogban az örökség visszautasítása olyan alanyi jog, amely önmagában nem minősíthető joggal való visszaélésnek még akkor sem, ha a lehetséges örökös kifejezetten az állattartási kötelezettség alól kíván ezáltal mentesülni. Fontos azonban élesen elválasztani az öröklési jogi nyilatkozatot a tényleges állatvédelmi felelősségtől. A visszautasító nyilatkozat megtételére ugyanis a hagyatéki eljárás során, jellemzően jóval az örökhagyó halála után kerül sor. Ebből adódóan az a megközelítés, amely a visszautasítás pillanatához kötné a tájékoztatási kötelezettséget vagy a mulasztást, a gyakorlatban nem életszerű, hiszen egy magára hagyott állat addigra már elpusztulna. A felelősség valójában sokkal korábban beáll, és dogmatikailag nem az öröklési jogon alapul. Bárki magántartását, aki tudomással bír arról – beleértve a potenciális örököst is –, hogy egy ingatlanban ellátatlan állat maradt, más jogszabályok minősítik. Ilyen esetben – függetlenül attól, hogy az állat a hagyaték részét képezi-e vagy sem – az azonnali cselekvési és értesítési kötelezettséget az állatvédelmi törvény, az elmulasztásából eredő felelősséget pedig az általános kártérítési, illetve a büntetőjogi (állatkínzás) normák

alapozzák meg, függetlenül attól, hogy az érintett személy később hogyan nyilatkozik az örökség átvételéről.

7. Nemzetközi kitekintés: a ‘nem-dolog’ státusz

A 20. század végétől Európa több modern jogrendszere is felismerte, hogy a személyek és dolgok merev kettőssége alkalmatlan az állatok jogi kezelésére. Ez a fejlődési folyamat a ‘dologtalanítás’,³⁰ amelynek során az állatok a polgári törvénykönyvekben egyfajta harmadik, köztes kategóriába kerültek.

7.1. A német és osztrák szabályozás

Ausztriában 1988-ban, Németországban pedig 1990-ben vezették be azt a rendelkezést, amely alapjaiban rendítette meg a hagyományos dologi jogot. „Az állatok nem dolgok. Azokat külön törvények védik. Rájuk a dolgokra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, hacsak más rendelkezés nem létezik.”³¹ Bár a német jog is a dologi szabályokhoz nyúl vissza, a deklaráció szimbolikus ereje megváltoztatta a jogalkalmazást. A német öröklési jogban például az állat tartási költségeit sokkal rugalmasabban emelik ki a hagyatéki terhek közül, mint az élettelen tárgyak raktározási költségeit. Bár a BGB kimondja, hogy az állatokra a dolgok szabályait kell alkalmazni, ez az analógia nem abszolút. A német joggyakorlat az öröklési ügyekben kidolgozta a szükségtelen kegyetlenség tilalmát a hagyaték felosztásakor. Ez azt jelenti, hogy ha a hagyatékban lévő állat felosztása (pl. egy tenyészet szétverése) az állatok jóllétét súlyosan veszélyeztetné, a bíróság felülbírálhatja az örökösök akarati autonómiáját. A német öröklési jogban az állat értékét nem csupán piaci áron számolják; a bíróság figyelembe veszi a tartás jövőbeni költségeit, és ezt levonja a hagyaték tiszta értékéből, még mielőtt a kötelesrészeket kiszámolnák.

Az osztrák szabályozás hangsúlyozza, hogy az állatok védendő lények. Az osztrák öröklési jogban ez a gyakorlatban a hagyatéki hitelezőkkel szemben nyilvánul meg leginkább. Az osztrák legfelsőbb bírósági gyakorlat szerint az állat tartása során felmerülő költségek privilegizált tartozások, amelyek megelőzik a hagyományokat. Ez a szemléletmód alapozta meg a magyar Ptk. ‘természetüknek megfelelő eltérés’ formuláját is.

7.2. A svájci modell és a francia megoldás

A svájci Polgári Törvénykönyv (ZGB) 2003-as reformja ment a legmesszebbre az állatok öröklési jogi védelmében. Svájcban az állat már nem csupán nem dolog, hanem a hagyatékban betöltött szerepe is egyedi.³² Ha több örökös vitázik egy állaton, a svájci bíró nem a tulajdoni hányadok, hanem az állat jólléte alapján dönt. Az a személy kapja

³⁰ Entsachlichung.

³¹ BGB 90a. §. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: 8. kiadás, C.H. Beck, München (a 90a. § magyarázata), 2020.

³² Stephanie Wildi.: *Tier und Recht: Erbrechtliche Aspekte*. Zürich, Schulthess Verlag. 2003.

meg az állatot, aki a legjobb tartási körülményeket biztosítja, függetlenül attól, hogy mekkora az örökrésze.³³

Svájcban az állatnak tulajdonított érzelmi érték³⁴ kártérítési alap is lehet. Öröklési kontextusban ez azt jelenti, hogy az állat vagyoni értéke nem csökkenti az örökös örökrészét olyan mértékben, mint egy azonos piaci értékű tárgyé, elismerve, hogy az állat tartása inkább teher, mintsem vagyoni gyarapodás. Svájcban a ZGB 481. cikke lehetővé teszi, hogy az örökhagyó az állatának ne piaci értéket, hanem *affekciós* értéket tulajdonítson. Ha egy örökös megöli vagy elhanyagolja az örökölt állatot, nemcsak a piaci árat kell megtérítenie a többi örökösnek vagy a hagyatéknak, hanem az érzelmi értéket is, amely akár több ezer frankra is rúghat. Ez a vagyoni szankció visszatartó erővel bír a hanyag örökösökkel szemben. Az állat jólléte döntési szempont,³⁵ a svájci jog leginnovatívabb eleme. Ha az örökösök nem tudnak megegyezni, ki kapja meg a kutyát vagy a lovat, a bíró mérlegelési jogkört kap. A bíró nem azt nézi, kinek van több joga a végrendelet szerint, hanem azt, hogy melyik örökösnél garantáltabb az állat jólléte, ez a '*best interest of the animal*' elv, amely a családjogi gyermekelhelyezési perek analógiájára épül. Svájcban tehát az állat sorsa nem a vagyoni osztály (felosztás) része, hanem egy speciális elhelyezési kérdés.

Franciaország 2015-ben módosította a Code Civil-t, ahol az állatokat érző élőlényekként (*êtres vivants doués de sensibilité*) határozták meg. Ez a változás az öröklési jogban azt hozta magával, hogy az állatok elhelyezésekor a bíróságok egyre gyakrabban alkalmazzák a családjogi analógiákat a dologi jogi szabályok helyett.

7.3. A '*Pet Trust*' az angolszász jogrendszerekben³⁶

Míg a kontinentális jogban az állat javára tett közvetlen juttatás érvénytelen, az USA³⁷ tagállamainak többségében és az Egyesült Királyságban létezik az állat-bizalmi vagyonkezelés. Ez egy olyan törvényi konstrukció, amely lehetővé teszi, hogy az örökhagyó tőkét rendeljen az állat ellátására, és a bíróság által kijelölt protektor ellenőrizze a pénz felhasználását. Az angolszász modellben az állat közvetve a vagyon kedvezményezettje lehet, és a bíróság felülbírálhatja a gondozó döntéseit, ha azok nem szolgálnák az állat érdekét. A magyar jogban a meghagyás ennél jóval gyengébb, lényegében kikényszeríthetetlen kötelezettség. Az örökhagyó a vagyona egy részét egy *trustee*-re, azaz vagyonkezelőre bízta, aki köteles azt a megjelölt állat ellátására fordítani. Ha a vagyonkezelő nem költ eleget az állatra, vagy elhanyagolja azt, bármelyik érdekelt fél, de akár egy állatvédő szervezet is pert indíthat ellene. A magyar meghagyással ellentétben itt a vagyon sorsa és az állat állapota jogilag kényszerítő módon össze van kapcsolva. Régebben az angol jogban ezeket erkölcsi kötelezettségen alapuló bizalmi

³³ ZGB 651a. §.

³⁴ Pretium affectionis.

³⁵ ZGB 651a. §.

³⁶ Common Law.

³⁷ Uniform Trust Code (USA).

kezelésnek³⁸ nevezték, amelyeket a bíróságok nem kényszeríthettek ki, mert az állatnak nincs perbeli jogképessége. A modern fejlődés azonban létrehozta a kikényszerítő szerepkörét. Ez egy olyan harmadik személy, akit az örökhagyó jelöl ki, és akinek az a kizárólagos feladata, hogy perelje a vagyonkezelőt, ha az nem megfelelően gondoskodik az állatról. Ez a modell mutatja meg, hogyan lehet jogilag áthidalni azt a problémát, hogy az állat maga nem tud fellépni a saját érdekében.

8. Az ‘élő hagyaték’ dogmatikai és gyakorlati jövőképe

A tanulmány során elemeztük az állatok öröklési jogi helyzetének komplexitását, a római jogi dologi alapoktól kezdve a büntetőjogi felelősségen át a modern nemzetközi modellekig. Megállapítható, hogy a hatályos magyar szabályozás – bár tartalmaz méltányolható elemeket – továbbra is küzd az állat ‘élő dolog’ mivoltából fakadó dogmatikai feszültséggel. A kutatás igazolta, hogy az állat a hagyatékban atipikus vagyontárgyként jelenik meg, bár a Ptk. 5:14. § (3) bekezdése a dolgokra vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli el, az öröklési jogi gyakorlatban ez a megközelítés több ponton is finomításra szorul.

Az örökös az *ipso iure* öröklés folytán beálló tulajdonszerzés után nem maradhat passzív. Az öröklés megnyílt és a tényleges birtokbavétel közötti időszakban az állat biológiai szükségletei felülírják a polgári jogi eljárás relatív lassúságát, azonnali gondozási kötelezettséget keletkeztetve.

Az állat biológiai értelemben oszthatatlan dolog. A közös tulajdon megszüntetésének klasszikus szabályai (például a kényszerértékesítés és az ár felosztása) társállatok esetében gyakran állatjóléti aggályokat vetnek fel. A gyakorlatban e dilemmát jelenleg leginkább a hagyatéki eljárásról szóló törvény szerinti osztályos egyezség vagy egyéb átruházási megállapodások képesek feloldani, amelyek során az örökösök maguk rendezik az állat sorsát. A kutatás rámutatott, hogy a korlátozott örökösi felelősség (*pro viribus*) és a kogens tartási kötelezettség (Ávtv., Btk.) közötti viszony nem egy feloldhatatlan ellentét, hanem a szabályozás indirekt jellegéből fakadó bizonytalanság. Ha a hagyaték fedezethiányos, az örökös számára az állat tartása súlyos anyagi teherré válik, amely alól csak az örökség visszautasításával vagy az állat jogszerű elidegenítésével mentesülhet, mivel a dologi jogi elhagyás tilos.

A svájci, német és osztrák példák alapján javasolható a magyar magánjogi és öröklési eljárásjogi normák finomhangolása az említett irányokba. Megfontolandó a Hetv. módosítása oly módon, hogy a közjegyző számára bizonyos körben mérlegelési lehetőséget biztosítson a társállatok átadásakor. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez a nemperes eljárás alapelveit érinti, mivel e körben nincs helye széles körű bizonyításnak és anyagi jogerőnek, vita esetén továbbra is a bírósági út marad az elsődleges. A reform célja a vita nélküli esetekben az állat jóllétét leginkább garantáló örökös birtokba lépésének megkönnyítése lehetne. Szükség volna a végrendeleti végrehajtó feladatkörének olyan irányú kiegészítésére, amely kifejezetten az ‘élő hagyaték’ védelmére irányul. Egy ilyen független ellenőr felhatalmazást kaphatna a tartási körülmények kontrolljá-

³⁸ Honorary trust.

ra. A jogintézmény életszerűségéhez tisztázni kell a költségviselés rendjét (elsődlegesen a hagyatéék terhére), valamint garanciákat kell kidolgozni a hagyatéék látenciájának (az állat eltítkolásának) felszámolására. Bár a BVK intézménye létezik, alkalmazása állatvédelmi célokra nehézkes. Szükséges lenne egy olyan mintaszabályzat és gyakorlat, amely egyértelműsíti: az állat tartására elkülönített vagyon a hagyatéék kezelésével kapcsolatos hagyatéki költségnek minősül, így elsőbbséget élvez bizonyos hitelezői igényekkel szemben. A maradványvagyon kötelező állatvédelmi célú felajánlása pedig kioltaná az örökösök ellenérdekeltségét. Az állam, mint szükségképpeni örökös, jelenleg is a civil szféra mentesítőjeként működik a visszautasított hagyatékok esetében. E szerep professzionalizálható lenne egy dedikált állami vagyonkezelői keretrendszerrel, amely az államra szállt állatok elhelyezését és gondozását központilag, a szükségképpeni öröklésből származó egyéb bevételekből (pl. ingatlanértékesítés) finanszírozná.

Megállapítható, hogy a jövő magyar öröklési jogának el kell mozdulnia egy olyan irányba, amely elismeri: az élőlények feletti tulajdonjog nem csupán hatalmat és hasznot, hanem fokozott felelősséget és gondozási kötelezettséget is jelent, amely a halállal nem szűnik meg, hanem jogutódlás tárgyává válik.

9. Zárás

Az állatok, mint a hagyatéék tárgyai körüli jogi diskurzus a civilizációs szintünk mérőfoka is egyben. A tanulmány rámutatott, hogy a dolog kategória már nem tágítható tovább: az állat nem csupán a tulajdonjog tárgya, hanem a jogviszonyok passzív, de érezni képes részese.

A magyar felsőbbbíróági gyakorlatban nem találunk olyan precedensértékű, publikált esetet, amely kifejezetten egy háziállat öröklési jogi státuszára, vagy egy állatnak juttatott hagyatéokra fókuszálna. Ennek a hiánynak nem az az oka, hogy ilyen esetek nem fordulnak elő a mindennapokban, hanem az, hogy a felmerülő jogi problémák szinte kizárólag a közjegyzői, vagyis a hagyatéki eljárás szintjén dőlnek el, és a dogai jogi alaptételek egyértelműsége miatt nem jutnak el a bírói fórumig. Amennyiben egy örökhagyó a végrendeletében úgy rendelkezik, hogy a vagyonát, vagy annak egy részét a kutyájára vagy macskájára hagyja, az a magyar jog szerint érvénytelen rendelkezés. A Ptk. szabályai alapján az állatra, mint ingó vagyontárgyra tekintünk a hagyatéék számbavételekor. Mivel az állat jogképességgel nem rendelkezik, nem lehet sem örökös, sem hagyományos. Ilyen esetekben a hazai közjegyzői gyakorlat a *favor testamenti* elvét hívja segítségül. A közjegyző a végrendeletet úgy értelmezi át, hogy az állat ápolására hagyott vagyon valójában az örökösnek (vagy egy harmadik személynek) juttatott vagyon, amelyet meghagyás terhel. Hagyományrendelés formájában is történhet az intézkedés, ha az örökhagyó a tulajdonában álló állatot az örökösön kívül más személy gondjára bízva az állat megfelelő gondozásának biztosítása érdekében. Ha az örökös vagy hagyományos a tartási kötelezettséget megszegi, a meghagyás teljesítését a végrendeleti végrehajtó vagy a hagyatéékban részesülő többi személy követelheti. Az állat, mint hagyatéki vagyontárgy jelenléte a hagyatéki eljárásokban mindennapos, azonban a leltározás során jelentős gyakorlati nehézségekbe ütközik. A jegyző által felvett hagyatéki leltárba az ingó vagyon abban az esetben is beletartozik, ha annak értéke az illetékmentes értéket meghaladja, de az élő állatok (különösen a kisebb ér-

tékű társállatok) sokszor kimaradnak a hivatalos számvetésből, ha az elhunyttal nem együtt élő hozzátartozók nem tudnak róluk, vagy nem tesznek róluk külön nyilatkozatot a leltárfelvétel során. Bírósági szinten az állat, mint hagyatéki tárgy felosztása általában csak akkor válik peres üggyé, ha az állatnak jelentős vagyoni értéke van (pl. nagy értékű tenyészállat, versenyhátas, vagy egy mezőgazdasági üzem részét képező haszonállat-állomány). Ilyenkor a bíróság a közös tulajdon megszüntetésének dologi jogi szabályai szerint jár el, és az állatot az egyik örökös tulajdonába adja a többiek megfelelő pénzbeli megváltása mellett.

A jövő útja egy megerősített, dologi jogon túli védett státusz felé vezet, ahol az állat – bár nem rendelkezik jogképességgel – olyan védett státuszt élvez, amely korlátozza az örökösök önzését és a hitelezők vagyoni vágyait. Az öröklési jog feladata ebben a folyamatban az, hogy biztosítsa a folytonosságot az örökhagyó gondoskodása és az örökös felelősségvállalása között, megakadályozva, hogy a halál eseménye az állat számára kiszolgáltatottságot és pusztulást jelentsen. A magyar jogalkotónak megvan a lehetősége, hogy a következő kódexmódosítás során beépítse a nemzetközi gyakorlat legjobb elemeit, megteremtve ezzel egy olyan öröklési rendet, amelyben az ‘élő hagyatéki’ nem jogi anomália, hanem a felelős állattartás jogerős kiterjesztése. Az állatok öröklési jogi helyzetének elemzése rávilágít a modern magánjog egyik legmélyebb belső ellentmondására: a gazdasági racionalitás és az ökológiai-etikai felelősség ütközésére. A tanulmányban bemutatott jogdogmatikai feszültségek nem csupán technikai jellegűek, azok egy paradigmaváltás kísérőjelenségei. A dolog kategóriája, amely évezredek óta stabil alapja volt a polgári jognak, az élő szervezetek esetében végérvényesen elégtelennek bizonyul. Az állat, mint a hagyatéki tárgya, próbára teszi az örökös jogi és morális integritását. A tulajdonjog ugyanis hagyományosan a hatalomról és a haszonról szól, az állat öröklése azonban a szolgálatról és a gondoskodásról. Amikor a jogrendszer kényszeríti az örökösöt a tartásra, vagy amikor a büntetőjog pallosa védi a gazdátlanul vált ebet, a jog valójában azt deklarálja, hogy az élet védelme magasabb rendű érdek, mint a hagyatéki tiszta vagyon érinthetatlensége. A jövő magyar öröklési joga nem maradhat közömbös a nemzetközi trendekkel szemben sem, a svájci és német példák nyomán el kell mozdulnunk egy olyan jogi empátia felé, ami elismeri, hogy az örökhagyó és állata közötti kötelék nem szűnik meg a halállal, hanem kötelezettség formájában átszáll a jogutódokra. A jogalkotó feladata, hogy ezt a kötelezettséget ne büntetésként, hanem a felelős társadalmi lét részeként definiálja újra, megteremtve azokat a technikai eszközöket (*Pet Trust*, állatvédelmi végrehajtó), amelyek a védelmet a gyakorlatban is érvényesíthetővé teszik.

Végezetül, az állatok sorsa az öröklési eljárásban nem magánügy, hanem közügy. Egy olyan társadalomban, ahol az állatokat tárgyként eldobják az örökhagyó halála után, ott a személyek közötti szolidaritás alapjai is sérülékenyek. A jog szabályozó ereje itt tehát nevelő erővel is bír, a jó gazda gondossága az öröklési jogban a civilizált ember alapállása kell, hogy legyen.